

УДК 373.2
М61

Рецензенти:

Голобородько Є. П., член-кореспондент НАПН України, академік Української академії акмеологічних наук, Міжнародної слов'янської академії освіти ім. Я. А. Коменського, Академії педагогічних і соціальних наук, доктор педагогічних наук, професор кафедри педагогіки, менеджменту освіти й інноваційної діяльності Комунального вищого навчального закладу «Херсонська академія неперервної освіти» Херсонської обласної ради;

Полєвікова О. Б., кандидат педагогічних наук, доцент, академік Української академії акмеології, доцент кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Херсонського державного університету.

Мачнева О. М.

М61 Робота над помилками на уроках української мови у 1–4-х класах. Методична система опрацювання всіх орфограм курсу за алгоритмами : У 2 ч. Частина 2 / Мачнева О. М. — Х. : Вид. група «Основа», 2018.— 223, [1] с.

ISBN 978-617-00-3277-5.

Посібник містить методичні рекомендації та дидактичний матеріал для організації та проведення системної роботи над помилками на уроках української мови у 1–4-х класах.

Задля зручності вчителя зміст структуровано за навчальними темами та принципом «від простого до складного».

Опрацювання кожної орфограми, що вивчають у початкових класах, запропоновано проводити за алгоритмом, використовуючи фронтальну, групову, парну та індивідуальну форми роботи.

Використання матеріалів посібника дасть змогу вчителю-практику сформувати мовну компетентність школярів як ключову, розвинути їхню орфографічну пильність, мовну пам'ять, підвищити швидкість письма, інтерес до навчання, поглибити знання з рідної мови, розвинути мовленнєві вміння й навички, а також реалізувати наступність між початковою та середньою ланками освіти.

Для вчителів початкових класів, методистів навчальних закладів, студентів педагогічних закладів освіти, гувернерів, батьків.

УДК 373.2

ISBN 978-617-00-3277-5

© Мачнева О. М., 2017

© ТОВ «Видавнична група «Основа»», 2018

Зміст

Методичні рекомендації	6
Робота з орфограмами (<i>продовження</i>)	11
№ 33. Визначення частин тексту	11
№ 34. Визначення теми тексту	15
№ 35. Визначення мети тексту	18
№ 36. Складання плану до тексту	23
№ 37. Складання тексту-опису	28
№ 38. Побудова тексту-міркування	33
№ 39. Побудова тексту-розповіді	34
№ 40. Визначення типу речень за метою висловлювання	36
№ 41. Визначення типу речень за інтонацією	40
№ 42. Визначення головних і другорядних членів речення	42
№ 43. Будова слова	47
№ 43.1. Будова слова. Визначення закінчення слова	47
№ 43.2. Будова слова. Визначення основи слова	49
№ 43.3. Будова слова. Визначення кореня слова	50
№ 43.4. Будова слова. Визначення префікса	51
№ 43.5. Будова слова. Визначення суфікса	52
№ 44. Чергування голосних <i>о, е</i> → <i>і</i> у корені слова	59
№ 45. Чергування приголосних <i>г, к, х</i> → <i>ж, ч, ш</i> → <i>з, ц, с</i> у корені слова	61
№ 46. Написання префіксів і прийменників	64
№ 47. Правопис префіксів <i>роз-, без-</i>	70
№ 48. Правопис префіксів <i>з-, с-</i>	73
№ 49. Правопис апострофа після префіксів	76
№ 50. Подвоєння приголосних на межі префікса і кореня, кореня і суфікса. Перенос слів з подвоєними буквами	78
№ 51. Розпізнавання різних частин мови	81
№ 52. Частини мови. Іменник	84
№ 52.1. Розрізнення іменників, що є назвами істот та неістот	84
№ 52.2. Розрізнення власних і загальних іменників. Велика буква у власних іменниках	86
№ 52.3. Визначення роду іменників	90

№ 52.4.	Змінювання іменників за відмінками. Визначення відмінків іменників	94
№ 53.	Частини мови. Прикметник	108
№ 53.1.	Визначення роду прикметників. Змінювання прикметників за родами. Визначення родових закінчень прикметників	108
№ 53.2.	Змінювання прикметників за числами. Визначення числа прикметників	115
№ 54.	Частини мови. Дієслово	119
№ 54.1.	Змінювання дієслів за часами. Визначення часу дієслів	119
№ 54.2.	Написання частки <i>не</i> з дієсловами	127
№ 55.	Розділові знаки при однорідних членах речення	130
№ 56.	Частини мови. Іменник	136
№ 56.1.	Початкова форма іменника	136
№ 56.2.	Визначення відмін іменників	137
№ 56.3.	Закінчення <i>-и, -і</i> в іменниках жіночого роду на <i>-а, -я</i> у родовому відмінку однини з основою на твердий і м'який приголосний та [ж, ч, ш] (<i>стіна, груші, стеля</i>)	142
№ 56.4.	Правопис закінчень <i>-ою, -єю, -єю</i> в іменниках жіночого роду в орудному відмінку однини з основою на м'який приголосний та [ж, ч, ш]	144
№ 56.5.	Правопис закінчення <i>-ом</i> в іменниках чоловічого роду в орудному відмінку однини з основою на твердий приголосний, <i>-ем</i> — з основою на м'який та на шиплячий приголосний, <i>-єм</i> — з основою на <i>й</i>	145
№ 56.6.	Правопис закінчень іменників чоловічого роду на <i>-ар, -яр</i>	149
№ 56.7.	Паралельні закінчення іменників чоловічого роду — назв істот у давальному та місцевому відмінку однини	151
№ 56.8.	Закінчення <i>-а, -у</i> іменників чоловічого роду в родовому відмінку однини.	152
№ 56.9.	Правопис іменників жіночого роду в орудному відмінку однини	154
№ 56.10.	Відмінкові закінчення іменників у множині	157
№ 56.11.	Синтаксична роль іменника у реченні	159
№ 56.12.	Морфологічний розбір іменника	161
№ 57.	Частини мови. Прикметник	163
№ 57.1.	Відмінювання прикметників з іменниками. Визначення відмінків прикметників	163
№ 57.2.	Написання прикметників на <i>-ський, -цький, -зький</i>	169
№ 57.3.	Уживання знаку м'якшення перед закінченням прикметників у родовому, давальному та місцевому відмінках однини	170
№ 57.4.	Правопис закінчення <i>-і</i> у прикметниках називного відмінка множини	172

№ 57.5.	Відмінкові закінчення прикметників у множині	173
№ 57.6.	Синтаксична роль прикметників у реченні	175
№ 57.7.	Морфологічний розбір прикметника	177
№ 58.	Частини мови. Числівник	179
№ 58.1.	Знаходження числівників серед інших частин мови. Постановка питання до числівників	179
№ 58.2.	Правопис числівників (11, 14, 16, 50, 60, 70, 80, 1000)	181
№ 58.3.	Правопис числівників у формі родового відмінка (50–80)	182
№ 58.4.	Синтаксична роль числівників у реченні	184
№ 58.5.	Морфологічний розбір числівника	186
№ 59.	Частини мови. Займенник	187
№ 59.1.	Розпізнавання займенників серед інших частин мови. Постановка питання до займенників	187
№ 59.2.	Розпізнавання особових займенників	189
№ 59.3.	Відмінювання особових займенників. Визначення відмінків особових займенників	191
№ 59.4.	Роздільне написання прийменників із займенниками	197
№ 59.5.	Уживання приставної букви <i>н</i> у займенниках 3-ї особи після прийменників	199
№ 59.6.	Синтаксична роль займенників у реченні	200
№ 59.7.	Морфологічний розбір займенника	201
№ 60.	Частини мови. Дієслово	204
№ 60.1.	Визначення, добирання неозначеної форми дієслів	204
№ 60.2.	Утворення різних форм дієслів на <i>-ся</i> . Правопис дієслів на <i>-ся</i>	208
№ 60.3.	Синтаксична роль дієслів у реченні	210
№ 60.4.	Морфологічний розбір дієслова	212
№ 61.	Частини мови. Прислівник	213
№ 61.1.	Розрізнення прислівників серед інших частин мови. Постановка питання до прислівників	214
№ 61.2.	Правопис прислівників	217
№ 61.3.	Синтаксична роль прислівників у реченні	220
№ 61.4.	Морфологічний розбір прислівника	222

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

Сьогодні в Україні поступово розробляють нові стандарти змісту загальної середньої освіти, що мають ґрунтуватися на компетентнісному та особистісно орієнтованому підході до навчання. Однією з головних компетентностей сучасного школяра є мовна компетентність.

Важливість, необхідність високої культури мовлення і, в першу чергу, його правильність — орфографічна, пунктуаційна, культура вимовляння на сьогоднішній день не потребують доказів. Грамотність — це знаряддя культури, можливість точного вираження думки і взаєморозуміння в процесі спілкування людини. Багаторічний досвід свідчить, що грамотне написання не може бути засвоєно поза системою мовних знань і вмінь.

Навчити дитину грамотно писати означає сформувати у неї орфографічну пильність, тобто навчити відчувати орфограму і бачити її. Уміння дитини розпізнавати на письмі орфограму — це ті початкові вміння, що мотивують потребу в правилах і розвивають здатність на письмі виявляти ті випадки, коли дитина може припуститися помилок.

Важливе місце в системі навчання правопису займає **методична робота щодо усунення помилок** на уроках української мови, що є засобом не тільки закріплення орфограми, але й попередження помилок.

Відомо, що людина, яка замислюється над своїми помилками, здатна зрозуміти причини, щоб потім не припускатися подібних помилок знову і знову. А, отже, розвиватися, рости. З першого уроку вчитель повинен наголошувати про важливість цієї роботи в житті. Так, після уроків контролю — нехай це диктант, переказ або твір,— кожен учень повинен проаналізувати свої помилки, виконавши певну роботу. Таку саму роботу над помилками слід проводити в робочому зошиті самостійно після класної або домашньої роботи.

Щоб розвивати орфографічну пильність у дітей, учителям слід проводити методичну роботу з батьками під час батьківських зборів, учити їх правильно розпізнавати помилки дитини не лише у зошитах після письмових робіт, але й під час підготовки усних домашніх завдань. Також можна запропонувати дітям створити свої тексти диктантів з помилками, щоб сусід по парті знайшов закладену кількість орфографічних і пунктуаційних помилок.

На цьому етапі важливо, щоб дитина знала досліджувані орфограми і пунктограми та могла їх назвати. Якщо трапляються помилки з поки невивченими орфограмами, корисно проводити випереджувальне пояснення наставником для сильного учня (або така помилка залишається без подальшої роботи).

Важлива ланка у навчанні правопису — самостійна робота учня над своїми помилками, прийоми якої можуть бути найрізноманітнішими.

На жаль, у практиці досить часто організована робота над помилками, що мало сприяє формуванню у дітей свідомих орфографічних навичок. Дуже часто можна почути від учителів початкових класів, що вони проводять роботу над помилками, пропонуючи учням переписати 1–2 рядки слова, у якому було допущено помилку. На питання, як це допомагає їм усунути певні проблеми, вони не можуть чітко відповісти. Якщо мета полягає в тому, щоб запам'ятати зоровий образ слова, то таким чином усіх слів у мові не запам'ятаєш. Потрібно не тільки зрозуміти свою помилку, але і знайти слова з подібною орфограмою для того, щоб розширити обсяг орфограми і запам'ятати алгоритм правопису.

Одним з ефективних видів роботи над помилками є колективне складання **Таблиці вивчених орфограм**. Разом з учнями таку роботу слід починати з 1-го класу на уроках навчання грамоти у післябукварний період. Коли вивчається орфограма, доцільно фіксувати її у таблиці під поточним номером. На основі цієї таблиці зручно під час уроку проводити словникову роботу, орфографічні п'ятихвилинки, ігри на зразок «Граматичний бій», а діти можуть нею скористатися під час виконання роботи над помилками після контрольних, класних, домашніх робіт. Цю таблицю можна назвати по-різному (наприклад, «Пам'ятка», «Робота над помилками» тощо).

Отже, робота над помилками починається з визначення орфограми або пунктограми. На цю роботу вчитель повинен знайти час на уроці, бо вдома дитині, можливо, нікому буде допомогти, а тут на допомогу придуть і сусід по парті, і вчитель, і сильний учень (зручний спосіб зайняти на уроці роботою над помилками тих школярів,

які написали роботу на високий і достатній рівень, адже власних помилок у них або мало, або немає зовсім). І, крім усього іншого, у школярів формуються навички взаємодопомоги, взаємовиручки.

Слід заохочувати копіткою роботою над орфограмою, використовуючи методичні прийоми, коли учень не тільки називає орфограму, але й згадує правило та опрацьовує її за алгоритмом.

Учні знають, що з кожним роком знайти помилку і правильно кваліфікувати її потрібно звикати самостійно, бо в 4-му класі у другому півріччі для сильних учнів, які претендують на високий бал, у диктанті буде позначений умовним значком (*паличкою — орфографічна, галочкою — пунктуаційна*) тільки рядок, де міститься помилка. А знайти помилку їм належить самостійно. Учитель має бути обізнаним щодо помилок кожного учня.

Роботу над помилками слід проводити в певній системі та починати з формування навичок самостійного знаходження помилок дитиною. З цією метою у 1-му класі на уроках навчання грамоти доречно використовувати **«чарівний квадрат»**. У процесі роботи вчитель видає кожному учневі квадрат, вирізаний з картону, з невеликим отвором усередині. На уроці вчитель пояснює, що квадрат володітиме чарівною силою, якщо діти навчатися ним правильно користуватися. Для цього квадрат накладають на слово. Поступово рухаючи його праворуч, учень відкриває перший склад слова, потім другий і т. ін. Таким чином, дитина легко виявляє пропуск літери. Квадрат ніби пригальмовує рух очей, не дає їм змоги ковзати по рядку, змушує бути уважнішими. Досвідчені педагоги наголошують, що цей простий прийом є дуже результативним.

Надалі, щоб полегшити дітям самостійну роботу над помилками, на уроці вчитель разом з учнями повинен працювати з пам'яткою «Робота над помилками». У цій пам'ятці всі орфограми пронумеровані та записані у міру їхнього вивчення на уроках, починаючи з 1-го класу. До кожної орфограми запропоновано *Алгоритм опрацювання помилки*, детально дано вказівки щодо того, які операції та в якій послідовності необхідно виконати під час роботи над помилкою. Особливо важливо дотримувати зазначеної послідовності роботи над помилками. Це спонукає дітей виконувати роботу не навмання, а вдумливо, на основі аналізу матеріалу. Крім того, наочно продемонстровано приклад виконання роботи над помилкою та дібрано матеріал, що може знадобитися дитині під час опрацювання певної орфограми. Матеріал для вчителя допоможе педагогові на уроці опрацювати орфограму в момент її вивчення чи під час роботи над помилками.

Корисною для педагогів-практиків формою роботи над помилками є *цифрове позначення орфограм*. Кожне правило у пам'ятці «Робота над помилками» має свій порядковий номер, але це не означає, що учень повинен його запам'ятовувати. Цифрове позначення орфограм з метою виправлення помилок використовують так: учитель не виправляє, а лише закреслює букву, записану неправильно. Угорі над помилкою ставлять цифру(*цифри*), що позначає(*ють*) номер орфограми у пам'ятці. Після класної або домашньої роботи пропускають два рядки, і вчитель ставить літери «РНП», що означає «Робота над помилками». Учень, користуючись пам'яткою, за цифрою визначає категорію своєї помилки і виконує роботу над помилками, дотримуючи пам'ятки. Кожну роботу над помилками вчитель перевіряє, ураховуючи, що правильність і точність виправлення є показником усвідомленості роботи, що виконується.

Аналогічну роботу проводять під час заповнення «дірок» у словах, що викликали труднощі. Наприклад, виконуючи перевірний диктант, учитель повідомляє, що під час написання у словах можна робити «дірки». Учні, які працюють повільно, швидко не можуть визначити вид орфограми, або згадати перевірне слово, залишають пропуски, тобто «дірки». Користуючись цифровими позначеннями, зробленими вчителем під час перевірки, діти в спокійній обстановці визначають категорію орфограми, а після цього вписують необхідні букви.

Після того як помилку знайдено, названо, учневі належить дібрати декілька слів з тією самою орфограмою або 2–3 речення з тією самою пунктограмою. «Примітивні слова» (*наприклад, трава, поля*) підкреслюють хвилястою лінією і не враховують. Тобто перед учнем постає завдання розширити обсяг орфограми, у якій він припустився помилки. Де взяти четвертокласникові потрібні йому слова? Можна порадити збірники диктантів, довідкову літературу, словники, що є у класній бібліотеці вчителя.

Учителі повинні зрозуміти, що дуже важливо, щоб дитина дізнавалася нові слова, розуміла їхні значення, розвивалася культурно, адже всі тексти українських письменників і поетів містять культурний і виховний контекст.

На уроці діти зазвичай устигають упізнати всі орфограми і пунктограми та почати добирати слова до кожної з них. Удома їм належить цю роботу завершити.

Якщо таку роботу проводити системно, то вже через два–три місяці можна побачити такі результати:

- 1) підвищується орфографічна грамотність учнів;

- 2) удосконалюється мовна пам'ять школярів;
- 3) підвищується інтерес дітей до навчання, зокрема, до проблеми пам'яті;
- 4) зростає швидкість письма.

Одним з дієвих прийомів роботи над помилками вважають *індивідуальний підхід* у виправленні помилок під час перевірки письмових робіт. У 2–3-х класах у деяких учнів учитель не виправляє помилки, а лише закреслює неправильно написані літери. В інших виправляє лише важкі для них орфограми. Третім необхідно дати шанс самостійно знайти помилку, зважаючи на винесену червону риску перед словом або на полях у кінці рядка, у якому було допущено помилку. Цей процес творчий, трудомісткий, потребує багато часу, але така праця окупається більш високою грамотністю.

Найважливіше в роботі над помилками — домогтися того, щоб учні прагнули позбутися них. За відсутності у дітей такого прагнення успіх у підвищенні грамотності учнів неможливий. Щоб змусити учнів серйозно ставитися до своїх помилок і викликати бажання позбутися їх, першокласники мають можливість писати не ручкою, а олівцем. Цей прийом, запропонований Н. Зайцевим, є результативним.

► *Послідовність методичної роботи над помилками на уроках української мови*

- 1) Використання «Чарівного квадрата» при самостійному знаходженні помилок у 1-му класі.
- 2) Колективне складання *Таблиці вивчених орфограм*.
- 3) Використання цифрового позначення орфограм.
- 4) Диференційоване виправлення помилок учителем.
- 5) Поєднання індивідуальної, парної, групової та фронтальної форм роботи.
- 6) Заповнення пропусків у словах з «дірками», користуючись цифровим позначенням орфограм.
- 7) Використання пам'ятки під час роботи над помилками.

Немає необхідності доводити, що прийоми роботи над помилками, названі вище, активізують розумову діяльність школярів, формують у них уміння свідомо застосовувати вивчені правила, надають можливість педагогам упроваджувати компетентнісний та особистісно орієнтований підходи до навчання.

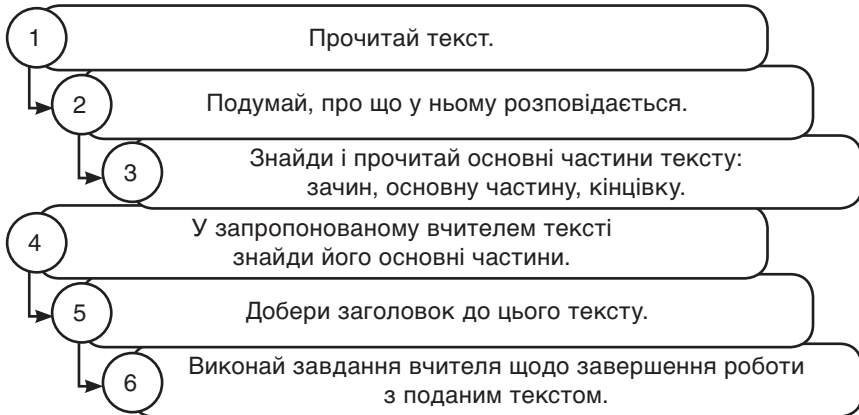
РОБОТА З ОРФОГРАМАМИ

✓ № 33. ВИЗНАЧЕННЯ ЧАСТИН ТЕКСТУ

ЗАПАМ'ЯТАЙ!

1. **Текст** — це ряд речень, розташованих у певній послідовності та пов'язаних одне з одним за змістом.
2. Текст розкриває певну *тему*, що часто виражається заголовком.
3. Текст можна поділити на три основні частини: *зачин, основну частину і кінцівку*.
4. Ці частини відображає *план*.
5. Кожна частина тексту починається з *абзацу*.

▶ *Алгоритм опрацювання помилки*

▶ *Матеріал для опрацювання орфограми*

1. Прочитай зачин. Склади за поданим початком продовження розповіді. Доповни текст прикметниками.

ПЕРНАТІ ГОСТІ

... вітер січе в обличчя. Намело ... кучугури снігу. Важко стало жити ... пташкам, що зимують у нас. Але вони не дуже журяться.

За О. Копиленком

2. Прочитай зачин. Склади за поданим початком продовження розповіді.

УЗИМКУ

Нахвалявся мороз усіх у лісі поморозити. Скрутно, голодно стало птахам і звірам. Навіть білочка й та засмутилася. Були в неї таки-сяки запаси, та вийшли. А до весни ще далеченько...

Г. Демченко

3. Прочитай зачин. Склади за поданим початком продовження розповіді. Підкресли прикметники.

СЛІДИ НА СНІГУ

Багато снігу в лютневому лісі. Під білими шапками зігнулися гілки дерев. Невеликі кущі перетворилися на білі горбочки. Метелиці намели кучугури на узліссях.

М. Плавильщикова

4. Прочитай зачин. Склади за поданим початком продовження казки.

ВИТІВКИ СТАРОЇ ЗИМИ

Розгнівалася стара баба Зима: задумала вона все живе знищити.

К. Ушинський

5. Прочитай зачин. Склади за поданим початком продовження казки.

ГРОЗА

Стояла сонячна, тиха погода. Марійка та Олень пішли до лісу по ягоди та гриби. Раптом...

6. Прочитай. Доповни розповідь своїми думками.

Співають про весну не лише горобчики, а й інші зимуючі птахи — синички, дятли. Дійсно, зима — дуже важкий час для птахів, особливо, коли вона морозна і сніжна. Не знайти птахам під снігом корму. Голодна пташка дуже страждає від холоду. Зимою день короткий, а щоб вижити, не замерзнути, їжі треба з'їсти значно більше, ніж улітку.

7. Прочитай поданий текст. Визнач його основні частини. Добери заголовок. Склади план. Запиши його. Спиши кінцівку. Підкресли головні члени речення.

У темному густому лісі, на високому дубі жила чарівна пташка. Звали її Ластівкою.

Одного літнього дня до лісу прийшло горе. Зірвався сильний вітер, наламав гілля. Полив сильний дощ. Умить гніздо Ластівки розсипалося. Четверо маленьких ластів'ят потрапили у воду. Коли буря вщухла, Ластівка з пошкодженим крилом сиділа на кущі і жалібно пищала. У цей час мимо проходив Охоронець лісу і побачив безпомічну пташку. Він забрав її до себе додому, перев'язав зламане крило, нагодував і доглядав до повного одужання. Охоронець лісу змайстрував гніздечко з гілля та глини і прилаштував його біля вікна. Ластівка була дуже вдячна цьому чоловікові.

Настав час відлітати пташці у теплі краї. Там вона розповідала всім про доброту людей. Навесні всі ластівки прилетіли до житлових будинків і побудували свої гнізда біля вікон.

З того часу ластівки почали гніздитися біля людей. У містах та селах вони мостять свої гнізда поруч з віконцями людських осель. Ці пташки охороняють нас від горя.

8. За поданим початком склади продовження оповідання, використовуючи слова, вжиті у переносному значенні. Добери заголовок.

Це було зимового вечора. Сонце сховалося за обрій. Зарожевів сніговий килим. Стало тихо-тихо. Замерехтіли зорі у глибокому небі.

В. Сухомлинський

9. За поданим початком склади продовження оповідання, використовуючи слова, вжиті у переносному значенні. Добери заголовок.

Вранішнє сонце золотим промінням залоскотало пожовклі каштани, які вишикувалися вздовж тротуару, наче на парад. Від тих лоскотів здригалися гілочки і випускали з розтулених жменьок вкриті гострими колючками темно-зелені кульки.

М. Магера

10. За зачином напиши твір. Використай у своїй розповіді синоніми та антоніми.

КІТ МУРКО

Був собі у бабусі старий-престарий кіт Мурко. Лежить Мурко проти сонця, гріється. Заплющив очі, спить, поклав голову на лапки. Тільки хвостиком махає, мух відганяє.

В. Сухомлинський

11. За зачином напиши твір. Використай у своїй розповіді прикметники.

ДЯТЕЛ

Живе в нас у лісі пташка. Сама чорна з пробілінками, а на потилиці в неї пірця яскраві, червоні. Називається ця пташка — дятел.

Г. Скребицький, В. Чапліна

12. За першими реченнями зачину, основної частини і кінцівки напиши твір на тему «Навесні». Використай у своїй розповіді складні речення та речення з однорідними членами.

НАВЕСНІ

Зачин. Після холодної зими, після снігу, льоду та віхоли нарешті установилася тепла та сонячна погода. Настала весна.

Основна частина. На лісовій галявині з'явилися перші голівки весняних квіточок, ...

Кінцівка. А весна тим часом прижене звідкілясь велику хмару. Затулить та хмара сонечко і бризне на землю першим травневим дощем. ...

13. За зачином напиши твір. Використай у своїй розповіді складні речення та речення з однорідними членами.

ЗИМА

Настала зима. Хазяйнує Грудень скрізь, де не глянь. Убрав у білосніжні шати сади, ліси, парки.

За Ю. Старостенком

14. За першими реченнями зачину, основної частини і кінцівки напиши твір на тему «Калиновий кущ». Використай у своїй розповіді складні речення та речення з однорідними членами.

КАЛИНОВИЙ КУЩ

Зачин. На лісовій галявині серед високих дерев ріс собі кущ калини...

Основна частина. Якось уранці, коли сонце торкнулося своїми ласкавими променями верхівок дерев, на лісовій стежці з'явився чубатий хлопчина з блакитними добрими очима. ...

Кінцівка. То весна одягла калину, як наречену, у білі одежі. ...

15. За першими реченнями зачину, основної частини і кінцівки напиши твір на тему «Зимова ніч». Використай у своїй розповіді складні речення та речення з однорідними членами.

ЗИМОВА НІЧ

Зачин. Після довгого дня настала ніч у зимовому лісі. ...

Основна частина. Ось хруснула і зламалася мерзла гілка. ...

Кінцівка. Сніжинки висять на ялинкових гілочках і, торкаючись одна до одної, співають, немов срібні дзвіночки. ...

16. За початком основної частини напиши твір. Використай у своїй розповіді складні речення та речення з однорідними членами.

БУРЯ В ЛІСІ

...
А за хвилину в лісі робилося щось неймовірне. Сірі віти осичини перепліталися з білими березовими, гостролистий клен зчепився у нерівному бою з високим дубом. Розлоге й кучеряве від цвіту гілля липи гойдалося навсбіч.

...

За А. Шиян

17. Напиши твір за поданою кінцівкою.

...

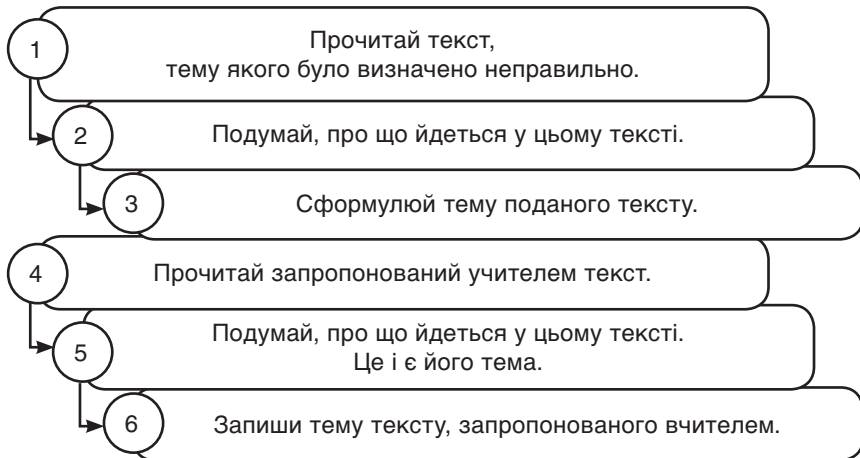
Сніжинка впала на теплу, добру руку хлопчика й розтала. Хлопчик з жалем подивився на руку. На долоні блищала крапелька, мов сльозинка.

✓ № 34. ВИЗНАЧЕННЯ ТЕМИ ТЕКСТУ

ЗАПАМ'ЯТАЙ!

1. **Текст** — це ряд речень, розташованих у певній послідовності та пов'язаних одне з одним за змістом.
2. У тексті завжди про щось розповідається. Це його *тема*.
3. Тема часто виражається заголовком.

► Алгоритм опрацювання помилки

► Матеріал для опрацювання орфограми

1. Прочитай поданий текст. Подумай, про що у ньому йдеться. Сформулюй письмово тему поданого тексту. Спиши виділені речення, Визнач зв'язок слів у цих реченнях.

ПЕРШИЙ МІСЯЦЬ

На полі осідає сніг. **Під ним дзвінко дзюркотить вода.** Проте ще можна ходити по снігу, бо вночі він примерзає від гостренького морозцю.

Але ось вдень війнув вітер. Хмари закрили сонце. **Посипалася з неба жорстка крупа.** Через півгодини — знову тепле сонце. Оце і є він — березень місяць перший. Примхливий місяць весни!

За О. Копиленком

2. За початком основної частини напиши твір. Добери заголовок. Сформулюй письмово тему поданого тексту.

Прокинувся й вітерець. Вибіг із-за куца. Побіг берегом ставка. Збудив очеретину. Зашепотіла очеретина, загойдалася. А на очеретині спав метелик.

В. Сухомлинський

3. Напиши твір за поданою кінцівкою. Сформулюй письмово тему поданого тексту.

Таку красу ми спостерігаємо щовесни, коли природа оживає, відновлюється.

4. За поданим початком склади продовження оповідання, використовуючи слова, вжиті у переносному значенні. Добери заголовок. Сформулюй письмово тему поданого тексту.

Щойно березневе сонце залоскотало потемнілий сніг, з даху біля ринви несміливо виглянула велика прозора крапля води. Вона поніжилася у весняній теплині і, набравшись хоробрості, відірвалася від щілини та з радісним вигуком «кап» упала під хатю.

М. Магера

5. За поданим зачином напиши твір. Добери заголовок. Використай у своїй розповіді прикметники. Сформулюй письмово тему поданого тексту.

Ми живемо в Україні та любимо її гарну співучу мову, її прекрасних людей, її пишну природу. Наша земля красива й щедра. Росте і жито, і городина, цвітуть квіти, зріють плоди. Але особливо любов'ю користується у нас калина.

З журналу

6. Прочитай. Добери заголовок. Напиши твір за поданою кінцівкою. Використай у своїй розповіді речення з однорідними членами. Сформулюй письмово тему поданого тексту.

...

Сніжинка впала на теплу, добру руку хлопчика й розтала. Хлопчик з жалем подивився на руку. На долоні блищала крапелька, мов сльозинка.

7. Прочитай. Добери заголовок. Напиши твір за поданою кінцівкою. Використай у своїй розповіді речення з однорідними членами. Сформулюй письмово тему поданого тексту.

...

Та по-справжньому сонце почне оживляти все наприкінці березня, коли день дорівнюється ночі. А далі дні почнуть збільшуватися, а ночі коротшати. Настане справжня весна, щоб враз перемогти зиму.

8. Прочитай. Добери заголовок. За початком основної частини напиши твір. Використай у своїй розповіді речення з однорідними членами. Сформулюй письмово тему поданого тексту.

...

Вся дорога сміялася до сонечка золотими кульбабками. Дівчинка йшла босоніж по м'якому килиму, полохаючи роботящих бджіл, що обцілювали кожне золоте сонечко. Вона аж світилася на сонці від радісного сприйняття весняного ранку.

...

За М. Магєрою

9. Прочитай. Подумай, про що йдеться у цьому тексті. Добери заголовок. Спиши. Визнач тип останнього речення за метою висловлювання та за інтонацією. Сформулюй письмово тему поданого тексту.

Над обрієм після дощу сходило умите сонце. Воно змахувало до Олексика золотими весельцями і всміхалося. Розбудило сонечко дивну браму і вона збудувала над полями веселку. Олексик скам'янів від здивування. Він сплеснув у долоні й крикнув:

— Як чудово навкруги!!!

10. Прочитай. Подумай, про що йдеться у цьому тексті. Добери заголовок. Спиши. Сформулюй письмово тему поданого тексту.

Крізь важкі снігові хмари пробивається сонце. Воно зігріває маленьких горобчиків. Пташки синіють від холоду. Ніжаться вони на сонечку і так цвірінкають, що аж небо від щастя привітно посміхається. А пташки радіють першим промінцям, першому теплу. Вони чекають настання весни.

11. Прочитай зачин. Подумай, про що можна розповісти в основній частині та кінцівці. Запиши отриману розповідь. Добери заголовок. Сформулюй письмово тему поданого тексту.

Зазирнув зимовий ранок у моє віконечко. Тихо постукав, привітався і пішов далі. Та я помітив, що ранок похмурий, заклопотаний.